

**Відділ освіти виконавчого комітету Бібрської міської ради
Бібрський опорний ліцей ім. Уляни Кравченко**

В.М. Чабан, О.М. Чабан

**Сучасний погляд на Григорія Сковороду:
перекази, прийоми і не тільки ...**

Бібрка 2023

Чабан В.М., Чабан О.М. Сучасний погляд на Григорія Сковороду: перекази, прийоми і не тільки... – Бібрський опорний лицей імені Уляни Кравченко, 2023. – 43 с.

У посібнику вміщено 7 переказів (тексти упорядковано відповідно до вимог шкільної програми, указано кількість слів і клас), презентацію „Григорій Сковорода: крізь візію митців”, а також зразки вивчення життя і творчості філософа в методах і прийомах.

Рекомендовано до опрацювання учителями-словесниками.

Рецензенти:

Р. Гула, голова МО вчителів української мови та літератури, зарубіжної літератури Бібрського опорного лицей ім. Уляни Кравченко.

Матеріали схвалено на засіданні методичної ради відділу освіти виконавчого комітету Бібрської міської ради
Протокол № 3 від 24 лютого 2023 року.

Відповідальна за випуск: К. Микитів, головний спеціаліст відділу освіти виконавчого комітету Бібрської міської ради.

Комп'ютерна верстка: В. Чабан

ЗМІСТ

Передмова.....	4
РОЗДІЛ 1. ПЕРЕКАЗИ. Методичний коментар	5
Контрольний докладний письмовий переказ тексту художнього стилю („Голос рідної землі”, 5 клас).....	14
Усний вибірковий переказ тексту наукового стилю („Поет-мыслитель”, 6 клас).....	14
Письмовий вибірковий переказ тексту художнього стилю з елементами роздуму („Серед людей”, 7 клас).....	15
Контрольний письмовий переказ тексту з додатковим завданням (перетворити пряму мову на непряму) („На Слобожанщині”, 8 клас).....	16
Контрольний письмовий переказ тексту художнього стилю з елементами опису природи („Роздуми Сковороди”, 9 клас).....	17
Усний вибірковий переказ тексту з елементами роздуму („Сковорода-педагог”, 10 клас).....	19
Контрольний письмовий переказ тексту з творчим завданням (дати відповідь на питання „У чому полягає гармонійне життя людини?”) („Мандрі Україною”, 11 клас).....	20
РОЗДІЛ 2. Презентація „Григорій Сковорода: кризь візію митців”.....	23
РОЗДІЛ 3. Творчість філософа і мислителя у методах і прийомах.....	35
3.1. Кластер „Сім фактів про Григорія Сковороду”.....	36
3.2. Прийом „Діамант „Григорій Сковорода”.....	37
3.3. Лепбуки і пантбуки („Світ генія”) в зразках учнівських робіт.....	38
3.4. Кроссенс „Відгадай асоціацію”.....	41
Висновки.....	42
Список використаної літератури.....	43

Передмова

Запропонований посібник – ще одна спроба дієво допомогти вчителям-словесникам у доборі мовного матеріалу для перевірки мовленнєво-змістових та орфографічно-пунктуаційних навичок здобувачів освіти. Подані тексти переказів, укладені відповідно до чинних програм з української мови та літератури для закладів загальної середньої освіти, будуть корисні як для контролю знань із певних тем, так і з навчально-тренувальною метою. У посібнику подані перекази різного рівня складності.

Григорій Савич Сковорода – один з найбільших і найзагадковіших християнських філософів світу, поет, музикант, педагог... Саме таким показано українського Сократа в ілюстративно-пізнавальній презентації „Григорій Сковорода: крізь візію митців”.

Цікавими для застосунку вчителями-словесниками стануть методи і прийоми, що допоможуть здобувачам освіти краще усвідомити творчість Григорія Сковороди.

Матеріали посібника присвячені 300-річчю від дня народження Григорія Сковороди .

Для учнів, учителів та всіх, хто цікавиться постаттю Філософа.

РОЗДІЛ 1

ПЕРЕКАЗИ

Методичний коментар

Однією з важливих умов соціальної адаптації сучасного покоління є свідоме, вільне володіння найважливішим засобом спілкування – мовою. Здобувач закладу освіти повинен засвоїти вироблені суспільством правила мовленнєвої комунікації та виражальні можливості мови.

Навчання рідної мови передбачає розвиток навичок письма, написання робіт творчого характеру, серед яких усні й письмові перекази різних типів, стилів, жанрів мовлення. Саме ці види творчих робіт є підготовчими вправами до оволодіння учнями життєво необхідними видами мовлення.

До монологічного мовлення (усний або письмовий переказ) слід віднести такі уміння й навички:

- будувати висловлювання певного обсягу, добираючи та впорядковуючи необхідний для реалізації задуму матеріал;
- враховувати тему висловлювання;
- виразно відображати основну думку, розрізняючи головний і другорядний матеріали;
- використовувати мовні засоби відповідно до комунікативного завдання;
- дотримуватися норм літературної вимови;
- зберігати єдність стилю.

У процесі монологічного мовлення здобувачі освіти демонструють своє ставлення до предмета висловлювання і розуміння можливості різних підходів до тієї самої проблеми.

Перекази мають важливе значення:

- виробляють навички виразного слухання й відтворення почутого або прочитаного;
- учні навчаються розуміти тексти й адекватно передавати чужі думки в усній і писемній формі;
- закладають основи якісного викладу власних думок.

Розрізняють такі види переказів:

- за метою проведення (контрольні, навчальні);
- за наявністю творчих елементів (творчий, переказ-переклад);
- за обсягом (докладні, стислі, вибіркові);
- за формою мовлення (усний, письмовий);
- за наявністю додаткових завдань (граматичних, стилістичних);
- за типом мовлення (розповідь, опис, міркування).

Докладний переказ. У процесі проведення докладного переказу учні навчаються глибоко усвідомлювати і запам'ятовувати його зміст до найдрібніших деталей. Цей вид переказу допомагає виробити уважне ставлення до композиції твору й усвідомити її значення.

Стислий переказ. Стисло переказувати – це не просто пропускати якісь частини тексту, а відбирати найістотніше, залишаючи поза увагою другорядне, менш важливе. Такий переказ передбачає лаконічне, максимально коротке відтворення прочитаного чи прослуханого.

Вибірковий переказ передбачає логічно послідовний виклад матеріалу лише з одного чи двох питань, які порушуються в тексті для переказу; забезпечує активізацію навчальної діяльності учнів, сприяє глибокому усвідомленню й засвоєнню матеріалу, що вивчається.

Творчим слід вважати такий переказ, під час написання якого учні не тільки відтворюють зміст почутого тексту, а й вносять певні зміни, визначені вчителем. Цей вид роботи поєднує в собі вироблення навичок орфографії та пунктуації з розвитком мовлення, виконання мовностилістичних завдань. Творчі перекази вимагають від учнів більшої уваги, ініціативи.

Відповідно до критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти, затверджених наказом МОН України від 05.05.2008 №371, говоріння (усний переказ) і письмо (письмовий переказ) **оцінюється за такими критеріями:**

<i>Рівень</i>	<i>Бали</i>	<i>Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів</i>	<i>Грамотність (припустима кількість)</i>	
			<i>Орфографічних і пунктуаційних помилок</i>	<i>Лексичних, граматичних і стилістичних помилок</i>
Початковий	1	Побудованому учнем (ученицею) тексту бракує зв'язності й цілісності, урізноманітнення потребує лексичне та граматичне оформлення роботи	15-16 і більше	
	2	Побудоване учнем (ученицею) висловлювання характеризується фрагментарністю, думки викладаються на елементарному рівні; потребує збагачення й урізноманітнення лексики і граматична будова мовлення	13-14	9-10
	3	Учневі (учениці) слід працювати над виробленням умінь послідовніше й чіткіше викладати власні думки, дотримуватися змістової та стилістичної єдностей висловлювання. Потребує збагачення та урізноманітнення лексики й	11-12	

		граматична будова висловлювання		
Середній	4	Висловлювання учня (учениці) за обсягом складає більше половини від норми і характеризується певною завершеністю, зв'язністю; розкриття теми має бути повнішим, ґрунтовнішим і послідовнішим; чіткіше мають розрізнятися основна та другорядна інформації; потребує урізноманітнення добір слів, більше має використовуватися авторська лексика	9-10	7-8
	5	За обсягом робота учня (учениці) наближається до норми, у цілому є завершальною, тему значною мірою розкрито, проте вона потребує глибшого висвітлення, має бути виражена основна думка, посилена єдність стилю	7-8	
	6	За обсягом висловлювання учня (учениці) сягає норми, його тема розкривається, виклад загалом зв'язний, але учневі ще слід працювати над	5-6	

		умінням самостійно формулювати судження, належно їх аргументувати, точніше добирати слова й синтаксичні конструкції		
Достатній	7	Учень (учениця) самостійно створює достатньо повний, зв'язний, з елементами самостійних суджень текст (у переказі – з урахуванням його виду), вдало добирає лексичні засоби (у переказі використовує авторські засоби виразності, образності мовлення), але ще має вдосконалювати вміння чітко висвітлювати тему, послідовно її викладати, належно аргументувати основну думку	4	4-6
	8	Учень самостійно буде достатньо повне (у переказі – з урахуванням його виду), осмислене висловлювання, у цілому ґрунтовно висвітлює тему, добирає переконливі аргументи на їх користь, проте ще має працювати над урізноманітненням словника, граматичного та	3	

		стилістичного оформлення роботи		
	9	Учень самостійно будує послідовний, повний, логічно викладений текст (у переказі – з урахуванням його виду); у цілому розкриває тему, висловлює основну думку (у переказі – авторську позицію); вдало добирає лексичні засоби (у переказі – авторську позицію); вдало добирає лексичні засоби (у переказі використовує авторські засоби виразності, образності мовлення), проте ще має працювати над умінням виразно висловлювати особистісну позицію і належно її аргументувати	1+1 (негруба)	
Високий	10	Учень самостійно будує послідовний, повний (у переказі– з урахуванням його виду) текст, ураховує комунікативне завдання, висловлює власну думку, певним чином аргументує різні погляди на проблему (у переказі зіставляє свою позицію з авторською), робота	1	3

	відзначається багатством словника, граматичною правильністю, дотриманням стильової єдності й виразності тексту		
11	Учень самостійно буде послідовний, повний текст (у переказі – з урахуванням його виду), ураховує комунікативне завдання; аргументовано, чітко висловлює власну думку, зіставляє її з думками інших (у переказі враховує авторську позицію), уміє пов'язати обговорюваний предмет із власним життєвим досвідом, добирає переконливі докази для обґрунтування тієї чи іншої позиції з огляду на необхідність розв'язувати певні життєві проблеми; робота відзначається багатством словника, точністю слововживання, стилістичною єдністю, граматичною різноманітністю	1 (негруба)	2
12	Учень самостійно створює яскраве, оригінальне за думкою та оформленням		

	<p>висловлювання відповідно до мовленнєвої ситуації; повно, вичерпно висвітлює тему; аналізує різні погляди на той самий предмет, добирає переконливі аргументи на користь тієї чи іншої позиції, використовує набуту з різних джерел інформацію для розв'язання певних життєвих проблем; робота відзначається багатством слововживання, граматичною правильністю та різноманітністю, стилістичною довершеністю</p>	-	1
--	---	---	---

Обсяг тексту для переказу орієнтовно визначається так:

<i>Клас</i>	<i>Кількість слів</i>
5	100-150
6	150-200
7	200-250
8	250-300
9	300-350
10	350-400
11	350-450

Обсяг тексту для стислого чи вибіркового переказу має бути у 1,5-2 рази більшим за обсяг тексту для докладного переказу.

Обсяг творчого завдання до переказу, виконаного письмово:

<i>Клас</i>	<i>Кількість сторінок</i>
5	0,3 - 0,5
6	

7	0,5 – 0,75
8	
9	0,75 – 1,0
10	
11	1,0-1,5

У монологічному висловлюванні **оцінюють** його зміст і форму (мовне оформлення). За усне висловлювання ставлять одну оцінку – за зміст. А також за якість мовного оформлення (орієнтовно, спираючись на досвід учителя і не підраховуючи помилок, – зважаючи на технічні труднощі фіксації помилок різних типів в усному мовленні).

За письмове мовлення виставляють також одну оцінку: на основі підрахунку допущених недоліків за зміст і помилок за мовне оформлення, ураховуючи їх співвідношення.

Оцінюючи усне висловлювання, ураховують наявність відхилень від орфоепічних норм, правильність інтонування речень; у письмових висловлюваннях – наявність:

- 1) орфографічних і пунктуаційних помилок, які підраховуються сумарно, без диференціації;
- 2) лексичних, граматичних і стилістичних помилок.

Загальну оцінку за мовне оформлення виводять таким чином: до бала за орфографію та пунктуацію додають бал, якого заслуговує робота за кількістю лексичних, граматичних і стилістичних помилок. Одержана сума ділиться на два.

Під час виведення єдиної оцінки за письмову роботу до кількості балів, набраних за зміст переказу, додається кількість балів за мовне оформлення і їхня сума ділиться на два. При цьому, якщо частка не є цілим числом, то вона заокруглюється у бік більшого числа.

Контрольний докладний письмовий переказ тексту художнього стилю

Голос рідної землі

Поет дбав, щоб слово звучало мелодійно, як його гра на флейті. Кожен рядок вірша він підпорядковував законам внутрішнього музичного звучання. Філософ тонко відчував гармонію душі й природи. Його вела муза на роздолля степів, як водить вона народних співців.

І шелест ковили переяславських степів, і тихий шепіт Альти, і гомін роздоріжних могил сприймала душа поета, братаючись з музою. Немарно минали роки у цьому краї прозорого неба, задушевних пісень і дивних легенд. Поєднав з ними поет своє звучне й мисливе слово, щоб доповнити келих слави переяславського краю віршами циклу “Сад божественних пісень”, що став художнім літописом його роздумів і діянь.

Слава про дивного поета і мислителя розносилась по Переяславщині та далеко за її межами. То звучав голос рідної землі, голос самого народу...

(За І. Пільгуком , 123 сл.)

Усний вибірковий переказ тексту наукового стилю

Поет-мислитель

Сучасники, які твердо дотримувались основ церковнослов'янського правопису, вважали не тільки за змістом, а й за формою писання Сковороди нетрадиційними. Жанрово різноманітна його творчість далеко виходила за межі писаного на папері. Справжньою народною мовою він в усній передачі ширив неоціненні перлини, що не зберегли за собою авторства, але відіграли велику роль у духовному житті народу. Значення творчості Сковороди полягає не тільки у створенні писаної літератури, а й усної передачі, що вливалася в багатий український фольклор.

Полум'яний патріот-народолюбець, гуманіст і мислитель часто писав вірші у творчих змаганнях. Осмислюючи філософські питання в аспекті найновіших відкриттів, він поширював свої естетичні уподобання. Його філософські думки єдналися з поетичною творчістю. Народний оптимізм, тверезі погляди на природу, протест проти сваволі можновладців, відтворення голосу гноблених – такими мотивами проймаються естетичні поняття Сковороди. Разом зі своїм народом він помислами й прагненнями линув у майбутнє, підносячи все, що утверджує народну мудрість.

Речником складної, суперечливої і багатой на події епохи став поет-мислитель. Сковорода належав до тих небагатьох у той час освічених, мужніх духом людей, що в умовах посилення соціального й національного гноблення залишалися зі своїм народом, поділяли з ним скорботи, пробивалися зоряними шляхами крізь ніч, простуючи назустріч світанкові. Його слово, присвячене народові, будило до життя, до пізнання явищ соціальної дійсності.

(За І. Пільгуком , 199 сл.)

7 клас

Письмовий вибірковий переказ тексту художнього стилю з елементами роздуму

Серед народу

Роки перебування Сковороди на Переяславщині позначені потужною діяльністю. Свої педагогічні погляди він перевіряв у навчанні та вихованні М. Ковалинського, розвинувши його запитливий розум, інтерес до науки й літератури. Так виріс юнак, якого вже не могли задовольнити умови провінційного хутірського життя. Вихованець залишився на довгі роки другом свого учителя.

Та й інших друзів придбав поет на Переяславщині, де багато шляхів і доріжок були сходжені ним. Його всюди радо зустрічали. Старі люди любили Григорія Савича за мудрість, увічливість, юнаки поважали за гру на флейті та скрипці, за дотепний гумор, жінки прихильні були до нього за скромність і чемність, навіть діти вітали його, бо обдаровував їх казками та притчами.

Приносив дивний мандрівник хворим зілля, а часом бідній удові допомагав на жнивах або щирим словом вітав нужденних. Ширилась слава про Григорія Савича як провісника добра й щастя. Розповідали, що в домі, де побуває він, вселяється спокій та добродієність, припиняються сварки, шириться повага до старших. Складені ним псалми та пісні переходили з уст в уста, передавались від села до села, від оселі до оселі.

Вважалося великим щастям для сім'ї, куди завітає він гостем у клечальну неділю. Туди сходились сусіди, вели розмови про завершення весняних робіт у полі, в саду та городі, слухали поради бувалого гостя. Не один пасічник готував першого щільника, щоб похастувати Сковороду, коли навідає він пасіку. Здавалося, що з його приходом навіть бджоли дружніше роїлися.

Добрі звички, повагу та дружбу ширив у народі мандрівник. Своєю діяльністю він множив древню славу Переяславщини.

(За І. Пільгуком , 240 сл.)

8 клас

**Контрольний письмовий переказ тексту з додатковим завданням
(перетворити пряму мову на непряму)**

На Слобожанщині

У творчому піднесенні Сковорода на Слобожанщині писав вірші, байки, філософські трактати, в усній передачі ширив мотиви народних пісень, вносячи до них свої додатки й зміни. Сліди його творчості позначилися в чумацьких та козацьких піснях. Приписують йому й авторство популярної пісні «Ой годі нам журитися», що набула пізніше різних варіантів.

Саме в слобожанських піснях чимало залишив поет дарів своєї музи. Він за кожної нагоди відвідував пам'ятні історичні місця. В Мерефі, зокрема, мав нагоду слухати перекази про народженого тут Івана Сірка та пісню про Сірчиху-Іваниху.

Захоплювався Сковорода й живописом. Малював він переважно олівцем з натури або з біблійної фантастики, підкреслюючи вигаданість подій.

Слобожанщина привабила поета-мислителя самобутністю звичаїв, пісень, легенд. Сюди не сягала влада польських магнатів, не було поживи для єзуїтів. Селяни кохалися в хліборобській праці, скотарстві, бджільництві. Здавна славилися добротним пивом гуральні. Розвивалась шкіряна та ткацька промисловість. Тут Григорій Савич знайшов багато друзів, які гостинно зустрічали його і випроводжали. Залишав мандрівник по собі згадки й перекази, в яких розповідалося про його добрі вчинки, про пригоди дивного життя...

Михайло Ковалинський дружив з Григорієм Савичем. Юнак любив і поважав учителя, бачив у ньому високоосвічену, гуманну й правдолюбну людину. Сковорода став справжнім його наставником і вихователем. Вперше, коли друзям довелося розлучитися (Ковалинський 1762 року виїхав на вакації до батька на село), Сковорода написав йому латинською мовою листа, даючи поради: «Вдома ти відпочивай, але уникай і надмірного неробства. Надмірність породжує пересиченість, пересиченість – нудьгу, нудьга ж душевний смуток, а хто хворіє на це, того не можна назвати здоровим. Немає години, не придатної для занять корисними науками, і хто помірно, але постійно вивчає предмети, корисні як в цьому, так і в майбутньому житті, тому навчання – не труд, а втіха. Хто думає про науку, той любить її, а хто її любить, той ніколи не перестає учитись, хоча б зовні він і здавався бездіяльним».

(За І. Пільгуком , 296 сл.)

9 клас

Контрольний письмовий переказ тексту художнього стилю з елементами опису природи

Роздуми Сковороди

Слобожанщина вписувала свої райдужні гами в українське бароко. Великої майстерности досягли слобожани у своєрідній художній інтерпретації козака Мамає. У дзвіничному притворі, що вів до собору, красувався малюнок, біля якого подовгу зупинявся зі своїм учнем Григорій Савич. Не раз йому доводилося бачити малюнки подібного козака на просторах від Тиси до Дінця. Але найколеритніше оздоблювали його слобожани, втілюючи риси козацької повнокривної краси, життєлюбства, вольности й гумору. У цьому образі втілені

естетичні смаки слобожан. Їх поділяв Сковорода, сприймаючи своєю поетичною душею красу кольорів, ліричну композицію картини та виховуючи художній смак у свого учня-приятеля Михайла Ковалинського. Допомогавав йому Сковорода збагнути глибоку мудрість образу Мамає, дух волелюбства і незалежності. Наче жартома поглядає він, примовляючи: «Я той, що лихом б'є об землю і жартами біду перемагає». Сковорода настільки захопив свого учня оповідями про пам'ятки культури, що Михайло Ковалинський домовився помандрувати з ним до Києва. Наче незримо супроводжував у дорозі мандрівників і легендарний козак Мамай.

Пустинь Китаївська привабила його тихим життям та чарами природи. Підіймався Сковорода до схід сонця, першим приходив на сіножать і ставав поруч з іншими косити пахучу, росою кроплену траву. І дзвін коси, і пахощі лугові, і гомін пташиного царства нагадували дитячі роки, наповнювали дивними почуттями серце поета. Любив простори, залиті сонцем і медовими пахощами, а вечорами впивав душею сяйну красу зірок. Зорі ж у небі – то відбиток сонячного світу. Випромінюють його перлини, пливучи орбітою Всесвіту. Збагнути б ту велич, осягти ще не осягнене питливим розумом. Тоді довіряв свої думи й таємниці тривожної душі рядкам, які стелив на папері.

Минали години в убогій хижі, над вікном якої ластівки звили гніздечко, а часом влітали в саму хижу, сідали на потемнілу від часу раму, з якої виглядало аскетичне лице угодника. Надвечір заходив Іустин, потрясаючи лахматою головою, скаржився на неподобство ластівок та безсоромність їх перед святим угодником, загрожував поруйнувати гніздечко. Але гість заперечував, говорив, що ластівка приносить благодать людині. Іустин запалював лампаду і бажав гостеві спокою. Але спокою той не знаходив.

Підіймався з-за столу, ходив по кімнаті. Ой, як тісно у цих чотирьох стінах! Де подіти себе? У чому вилити жагу думок і почуттів нестримних?..

(За І. Пільгуком , 340 сл.)

Усний вибірковий переказ тексту з елементами роздуму**Сковорода-педагог**

Прийняв Григорія Савича переяславський єпископ і мав з ним розмову. Його здивувала поведінка вченого – відвертість, незалежність. Святий отець був вражений ерудицією Сковороди й доручив тому читати в колегіумі піїтику...

Перед спудеями на катедру вийшов професор, що своїм простим одягом, звичайною поведінкою відрізнявся від багатьох інших викладачів. Без зайвих жестів, без штучних поз говорив він, наче батько з рідними дітьми. Від його слів повіяло простором мислі, життєвим досвідом, щирими переконаннями. Прості вдумливі виклади супроводжувалися притчами, змістовними, іноді багатозначними алегоріями. Не можна було його слухати пасивно, бо за словами професора пливли повинню глибокі думки.

Піїтику він пов'язував з іншими науками, в яких був добре ерудованим. В його лекціях висловлювались судження про рух небесних світил, про безконечність видимого світу, про сутність матерії. Він посилався на Спінозу – «природа, матерія є первопричиною самої себе». Дозволяв професор критично говорити про окремі догми Біблії, відвіюючи теологічний кукіль від чистого зерна художніх притч, іносказань.

З перших кроків педагогічної діяльності Сковорода здійснював нові, передові принципи навчання і виховання. Він виходив з потреб життя, враховував природні нахили та здібності слухачів. Природовідповідність виховання та навчання були провідними в діяльності педагога. Рішуче відкидав будь-яке фізичне покарання, приниження особистості учня.

Його завжди охоче слухали, бо в жодній піїтиці не можна вчитати сказаного лектором. Не пишномовні фрази він проголошував, а викладав змістовні судження. У його лекціях чулися полемічні ноти, заперечення схоластики, догматичного сприймання законів розвитку поетичного слова. Коли інші професори прикривали своє неучтво зайвими цитатами, то

Сковорода, посилаючись на відомих учених, висловлював думки, в яких звучало щось оригінальне, нове, дерзновенне.

Хіба мало говорили в різні епохи про розвиток думки й науки її ж гонителі? В часи торжества схоластики найпишномовніше проголошували свої нібито нові думки ті ж стовпи догматичних канонів і тупоумства. Тому Сковорода часом свої судження підкреслював байкою про ослів. Хіба мало їх є у званні учених? Скільки їх одержує привілеї, збільшуючи канонізацію думки! А скільки справжніх мислителів зазнали гонитви й заборони проголошувати з катедр заперечення осячюї мудрости? Горе тим, хто не мириться з тупоумством. Знав, що в науковій сфері завжди точилась і точиться невпинна боротьба. Торгаші від науки засмічують святі храми мислення. Часом впливають на поверхню пустоцвіті, торжествує облуда, дурман ложного багатослів'я. Чесний мислитель не піде шляхом академічного низькопоклонства та втрати гідности...

(За І. Пільгуком , 360 сл.)

11 клас

**Контрольний письмовий переказ тексту з творчим завданням
(дати відповідь на питання „У чому полягає гармонійне життя людини?“)**

Мандри Україною

Трапилась нагода помандрувати Григорію Савичу за кордон. Поніс з собою нерозлучну супутницю флейту та бажання пізнавати таємниці життя.

Сама подорож до Токая наповнила уяву Сковороди новими враженнями. Все йому здавалося цікавим: і природа, і люди з їхніми звичаями, повір'ями, мовою. Шлях до Токая пролягав через мальовничі, поетично звабливі Карпати. Гори, полонини, шумовійні бистроводні ріки наповнювали казковою феєричністю уяву Григорія. Хотів збагнути всі їхні видимі й невидимі чари...

Уперше довелося мандрівникові підійматися на високі гори, повиті хмарами, що залягали на відпочинок, кутаючи у своїх пухких обіймах смерекові ліси. Хотілося побувати на прославленій легендами Черногорі, піднятися на самий грунь, оглянути навколишні далі. В цих прагненнях

єдналася думка поета і мислителя. Краса гір, гомін шумливих потоків, співанками квітчаний дивний край – все це окрилювало душу поета, чулого до величної гармонії природи. Хотів би, щоб зупинки у межигір'ях тяглися цілими тижнями.

Дивна людська доля. Закинула вона пожилеців навіть у відгороджені горами від світу ізвори. Яка сила гнала сюди шукачів щастя? Пізнавав мислитель ту таємничу силу – прагнення волі, бажання найтісніше здружитися з лісами і полонинами, слухати гомін прославленого в піснях Черемоша, знайти втіху на безлюдді, де сонце найщедріше віддає свою променисту приязнь зеленим верховинам, що її відчуває навіть вуйко, сидячи в гаврі.

Яка ти велична, природо, і яка ти невідступна в шуканнях, людино! Благословенна твоя одвічна боротьба за оволодіння всіма чарами і таємницями світу! Ти прекрасна...

Сковорода зустрічався в жителями гір і полонин, слухав розповіді, пізнаючи в мові багато рідного для себе. Чув у піснях прославлення нескоримого й великодушного ватажка гірських опришків Довбуша, який недавно загинув, виборюючи волю своїм братам, гнобленим польським та угорським панством.

Розмовляв Григорій з різними людьми, слухав розповіді мовами багатьох народів. У кожній бесіді, у кожній мові знаходив щось своєрідне, неповторне, наче визбирував перлини у великому океані народних звичаїв. Особливо його зацікавило життя, мова, пісні, побут людей, що жили по шляху від Токая до Презбурга, які зберегли свій мальовничий одяг, чудові легенди. Бачив у їхньому побуті дещо споріднене з життям своїх земляків, пізнавав риси рідного племені, що отаборилося і на берегах Дніпра та Ворскли, а частина його потрапила за Карпатські гори. Може, якесь лихоліття занесло сюди земляків, щоб оселитись уздовж берегів Ужу та Тиси? Принесли вони свої звичаї, свою мову, любов до хліборобства, садівництва, скотарства. А тепер озиваються до своїх братів звуками трембіти. Недаремно направляють награвачі цівки трембіт на гірські схили, наче хочуть звуками перелинути через Карпати до своєї рідні. Полюбив ту мелодію невтомний мандрівник, чарувався нею.

Бачив, що нетлінні скарби кожного народу криються в його мові, в історії, надбаннях духовної культури. Перед очима мислителя розгорталась хартія, писана століттями змагань за гуманні, прогресивні ідеали. Великий той народ, який її береже, передає заповіти нащадкам, навчаючи їх любити й берегти цінності, принесені для всього людства...

(За І. Пільгуком , 443 сл.)

РОЗДІЛ 2. Презентація „Григорій Сковорода: кризь візію митців”

Відділ освіти виконавчого комітету
Бібрської міської ради
Бібрський опорний ліцей ім. Уляни Кравченко

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА: кризь візію митців

Презентацію підготували вчителі
української мови та літератури
Чабан В.М., Чабан О.М.

Бібрка - 2022

Андрій Малишко

Так жив мудрець, без лестошів і прав,
І грішний світ ловив, та не спіймав
його душі, повитої нуждою...

(А. Малишко « Не поклонивсь оздобі»)

Андрій
Малишко
(1912-1970)

Борис Олійник

...Дороги йшли, врізалися з
розгону
У племена, Помпеї, города...
Сивіли і відходили Платони,
І формули слідів
читав Сковорода...

(Б. Олійник «Дорога»)

Борис Олійник

Вінграновський Микола

Ти чуєш, Дніпре, ріко-хліборобе!
Ще перший розум наш-Сковорода Григорій -
До тебе йшов у думнім щасті-горі...

(М.Вінграновський «Індустріальний сонет»)

Світ любив мене та не стіймав

Георгій Вишня, публіцист

«У певних колах Григорія Сковороду називають першим гіпі у світі, і про це пишуть у блогах. Дійсно, його світогляд, філософія щастя та сердечна філософія були споріднені із поглядами перших гіпі 60-х років у США».

Грація(Бартоліні)Марія,
дослідниця творчості Григорія Сковорода,
Італія, Флорентійський університет.

«Сковорода залишив нам чудовий дар: разом із ним спробувати охопити множинність світу...» («Introspecte mare pectoris tui»).

Дмитро Павличко

...І, виламавши палицю із тину,
він темними байраками пішов
кріпацьким діткам викладати латину,
бентежити думками рабську кров.
(Д.Павличко «Сковорода»)

Джерелом усіх знань він вважав
досвід, практику, життя.

Сковорода відстоював принцип
самого засвоєння знань. Він
вважав, що знання потрібно здобувати
не лише з книжок і пояснень учителя, а й
з новаторської діяльності, в спілкуванні з
природою та в процесі практичної
діяльності.

Тільки так можна встановити міцні зв'язки між
знаннями і діями, практикою і теорією, між
людьми. Як завжди в житті, практика завжди
передує теорії, а теорія завжди наслідок практики.

«Епіцентром музичного світу
Сковороди є його «Сад божественних
пісень, зрослий із зерн святого
писання».

(Леся Олійник «Музичний світ
Сковороди»)

Єгорова Ганна

Картина «Григорій Сковорода.
Думки про майбутнє».

Жулинський Микола

«Г. Сковорода, мов та Діва Божа, – істина, хто в убогості творив промисел Божий – продовжував рід людський, примножував для власної вигоди чесною працею добро».

Забужко Оксана

Героїня повісті про Сковороду: «Ким він був? Посполитим улюбленцем? Дотепником із сопілкою чи похмурим самотником? Ніким не збагнутим чоловіком Божим, з людської ласки годуваним?» (повість «Інопланетянка»)

Оксана Стефанівна Забужко

«Моє життя таке, яким я його собі зробила»

«Вона (музика Сковороди) сповнена гармонії простої, але величної, проникливої, чарівної, ніжної...» Адже якщо повернутися до слів самого Сковороди, «цей мандрівник ходить ногами по землі, а серце його перебуває на небесах і втішається».

(М.Ковалинський, друг Григорія Сковороди)

Григорій мав від природи чудовий голос і невблаганний музичний слух, майстерно грав на сопілці, флейті, орґані, гуслях, лурі, цимбалах, бандурі.
Він був славною Петербурзької професійної капели, прославився чудовими басом та кваліфікованими талантом, сповіреним музикантом на власні слова.

Ігор Костецький (діаспора) вважає Сковороду «...одним-єдиним навчителем модерної України (Praeceptor Ucrainae), людиною, що репрезентує *ту* українську культуру, «яка має вселюдське значення».

Іжакевич Іван, живопис

Картина «Сковорода в дорозі».

Його байкам притаманний глибокий зміст, про ідею байки він сказав так: «Байка тоді нікчемна та баб'яча, коли в простому та чудному лущинні своєму не ховає зерна істини».

Кавалерідзе Іван.
Скульптор, автор
пам'ятника Григорію
Сковороді.

Ліна Костенко

Час пролітає з реактивним свистом.
Жонглює будень святістю і свинством.
А я лечу, лечу, лечу, лечу!
– Григорій Савич! – тихо шепочу.
Минає день, минає день, минає день!
А де ж мій сад божественних пісень?
(Л.Костенко «Ой ні, ще рано думати про
все...»)

Епіграф

*Ой ні, ще рано думати про все
Бачите справу ще у нас і десь,
Ким мене свідомо знеси,
Туди вже часу напору йдемо!
А поки що – ні провісників, ні днів,
Сиди мене довго, довго... дивись!*
Л.Костенко

Максим Рильський

...з палицею палігрима
У нові села й городи
Прямує тінь неуголима
Григорія Сковороди
(М.Рильський «Китаїв»)

Максим Рильський

Ніжинець А.М. «На зламі двох світів»

Розвідка, присвячена видатному мислителю-гуманісту, письменнику-демократу XVIII сторіччя Григорію Савичу Сковороді, містить два розділи - «У пошуках істини» та «Г.С. Сковорода і Харківський колегіум».

У них йдеться про розвиток світогляду українського філософа, про харківський період його життя, про характер впливу його ідей на розвиток громадської думки на Україні.

300

Олена Хмирова

Документальний фільм
«Таємничий Сковорода».

300

Павло Тичина

...це тільки небо почне наливаться
і вітер зелений одчалить в далечінь,—
уже Сковорода
встає з досвітньої молитви
і в сад іде.

Поема-симфонія «Сковорода»

300

Родес М. — скульптор
Погруддя Г.Сковороди - м. Річмонд
штат Вірджинія; пам'ятник
Г.С. Сковороді у м. Сілівер-Спрінг,
США. 1992.

300

Скора Вода - запорозьке ім'я діда
Григорія Сковороди, завзятого учасника
Богданових походів. Мав жваву вдачу,
вправно орудував зброєю. Псевдо діда
лягло в основу прізвища – Сковорода.
(Народна легенда)

300

Телефільм «Григорій Сковорода» із
проєкту «Великі українці»

Режисер: Олексій Лябах
Автори сценарію: Іларіон Павлюк,
Олексій Бобровников
Ведучий: Остап Ступка

«Великі українці» —
проєкт українського
телебачення щодо місця й ролі
видатних державних і
політичних діячів, військових,
художників, учених, спортсменів,
релігійних діячів тощо у
національній і світовій історії.

300

Ушкалов Леонід

Книга « Сковорода від А до Я».

Франко Іван

«...подібно до свого сучасника Жана-Жака Руссо всім своїм життям проповідує відречення від гідностей і почестей світу, від ученої чи урядової кар'єри...»
 («Нарис історії українсько-руської літератури»)

*Іван Франко
про Григорія Сковороду*

Григорій Сковорода був «дідом новим» явищем в українській літературі з погляду освіти, широти поглядів і глибини думок.

Хвильовий Микола

Григорій Сковорода - «великий український філософ».

АФОРИЗМИ
Г. СКОВОРОДИ

**Цитати (афоризми)
Григорія Сковороди**

Діток звичкає з любові;
сиди йому, щоб мене любив,
а сам первий любив.

Якщо хочемо пократити небо,
землю і море, пожити,
по-краще, пократити себе.

Звери окредині себе свої
дунки, і в собі самому
мукай спражнітє бляв.

Ще коняк у воробки,
та вог у птажки.

Я усіх уряв
втрача часу найбачка.

Я якдиного кітмавай
жандана.

300

Чередниченко В.

Барбара Чередниченко лишила по собі цікавий мистецький доробок: статті про майстрів слова, п'єси, казки, оповідання... та, на жаль, незавершений роман «Молодість Григорія Сковороди».

Григорій Сковорода
(1722 - 1794)

300

Шевченко Тарас

...зроблю
Маленьку книжечку, хрестами
І візерунками з квітками.
Кругом листочки обведу,
Та й списую „Сковороду”

(Т.Шевченко «Давно те діялось! Ще в школі»)

Тарас Шевченко
Великий син України

300

Щасливий, кому вдалося знайти
щасливе життя. Але щасливіший
той, хто вміє користуватися ним...
(Григорій Сковорода)

Велике щастя
— дарувати
радість іншим

*"Ось вам сонце, ось - дорога!
Що людині іще потрібно для
щастя?"*

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА

Юрій Клен

Оті мандрівки дальні і безкраї,
І, може, іншого шляху немає,
Щоб з хаосу душі створити світ.

«Сковорода»

РОЗДІЛ 3. Творчість філософа і мислителя у методах і прийомах

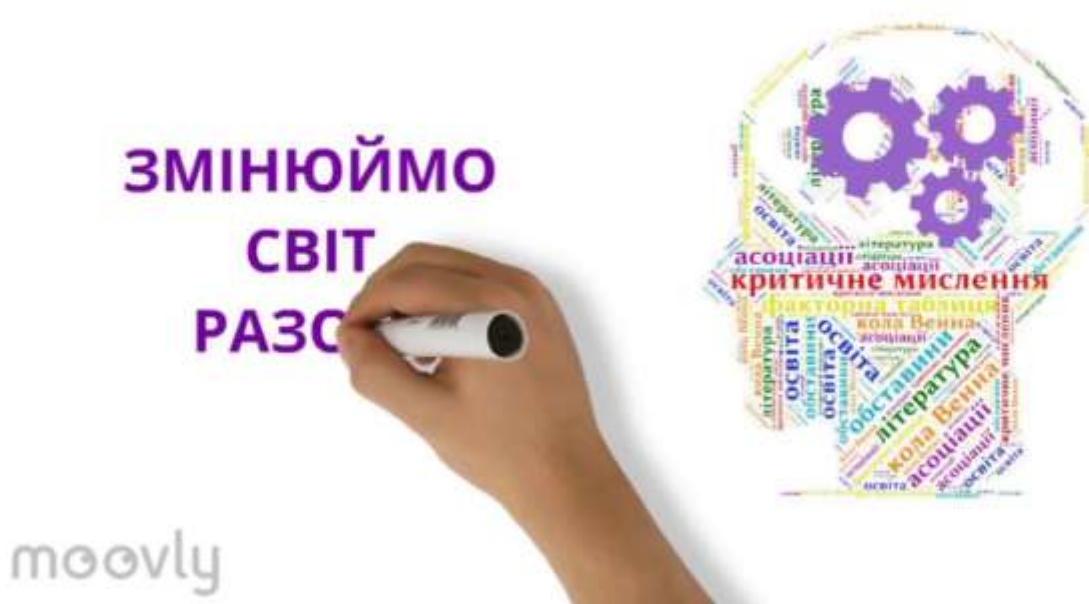
Технологія розвитку критичного мислення допомагає у формуванні покоління, здатного навчатися впродовж усього життя, створювати та розвивати цінності громадянського суспільства. Вона вносить істотні зміни в діяльність вчителя та розвиток учня як особистості.

Сучасному суспільству потрібна інформована особистість, яка здатна вимогливо оцінювати свої думки, виявляти самокритичне ставлення до своїх дій. Робота за теорією критичного мислення спрямована на удосконалення різних методів і прийомів.

Використання технології розвитку критичного мислення на уроках української мови та літератури розвиває інтелектуальну й духовну сферу особистості, підвищує мотивацію до навчання, посилює активність учня на уроці, дає можливість йому самоствердитися.

Як наслідок, це позитивно впливає на освітній рівень здобувачів освіти, якість їх навчання, написання творчих робіт. Зростає активність учнів на уроці, відповіді стають більш обґрунтованими, обдуманими, логічними, послідовними та творчими. Робота за даною технологією є ефективною, а також сприяє розвантаженню вчителя під час уроку, адже він тепер не єдине джерело інформації для учнів.

Дана технологія сприяє виявленню здібностей учнів, підвищує інтерес до досліджуваного матеріалу, формує навички самостійного осмислення і застосування знань на практиці, готує школярів до застосування знань на практиці.

3.1. Кластер „Сім фактів про Григорія Сковороду”

Слово «кластер» походить з англійської мови (cluster – пучок, рій, скупчення). **Кластер** – виділення смислових одиниць тексту та їх графічне оформлення у формі пучка. Кластер включає ключові слова, ідеї, подані у логічній послідовності текстових суб'єктів, котрі створюють цілісну і наочну картину. Метод «кластера» дозволяє продемонструвати на уроці великий обсяг інформації в структурованому і систематизованому вигляді, виявити ключові слова теми.

Вважаємо, що кластер формує вміння варіативно мислити, встановлювати логічні зв'язки між поняттями, допомагає вільно і відкрито висловлювати думки з будь-якої теми.

7 фактів про про Григорія Сковороду

Знав декілька мов:
латинську,
грецьку;
церковнослов'янську,
польську;
німецьку

Народився
Григорій
Сковорода на
Полтавщині
у родині
спадкових
козаків

**Григорій опанував
декілька музичних
інструментів.**
Він грав на сопілці,
флейті, скрипці,
гусях, лірі,
бандурі.

**Працюючи
педагогом у
Харківському
колегіумі, мав
власну систему
оцінювання.**

**Григорій мав відмінний
музичний слух та
чистий голос.** Він
навчався в Глухівській
співщинській школі. Зі
школи, Сковорода
попрямував до
Петербурзької царської
жорнові капели.

**У 1745 році Сковорода
вирушив до Угорщини, ніби-
то хворіти до кінця, але
займався загубленим вина
для царського двору. Але, як
відома перетнув кордон, він
пішки сповідав євангелію,
вступивши з євангелієм,
Григорій мандрює,
подорожуючи Словаччиною,
Австрією, Італією та
Швейцарією.**

**Григорій полюбляв
шалею дорогу (на
той час) сыр
терреазан, який
передавали йому із
Франції друзі.**

Музей Г.Сковороди

Відео про Г.Сковороду

Ігри за творчістю
Г.Сковороди

3.2. Прийом „Діамант „Григорій Сковорода”

**Схема складання
“Діаманта”**

Коментар. Діамант – це віршована форма із семи рядків, перший й останній з яких – поняття з протилежним значенням:

- 1-й рядок - тема (іменник).
- 2-й рядок - означення (2 прикметники).
- 3-й рядок – дія (3 дієслова).
- 4-й рядок – асоціації (4 іменники).
- 5-й рядок - дія (3 дієслова).
- 6-й рядок – означення (2 прикметники).
- 7-й рядок – тема (іменник).

Зразок “Діаманта”

Скнара
холодний, черствий;
злиться, лютує, знущується;
подорожує, сльози, прозріння, каяття;
радіє, веселиться, святкує;
турботливий, щедрий.
Людина.

Зразок діаманта „Григорій Сковорода”

ФІЛОСОФ

Незалежний, самостійний

Навчає, подорожує, сприймає

Воля, свобода, праця, „сила”

Розмірковує, мислить, узагальнює

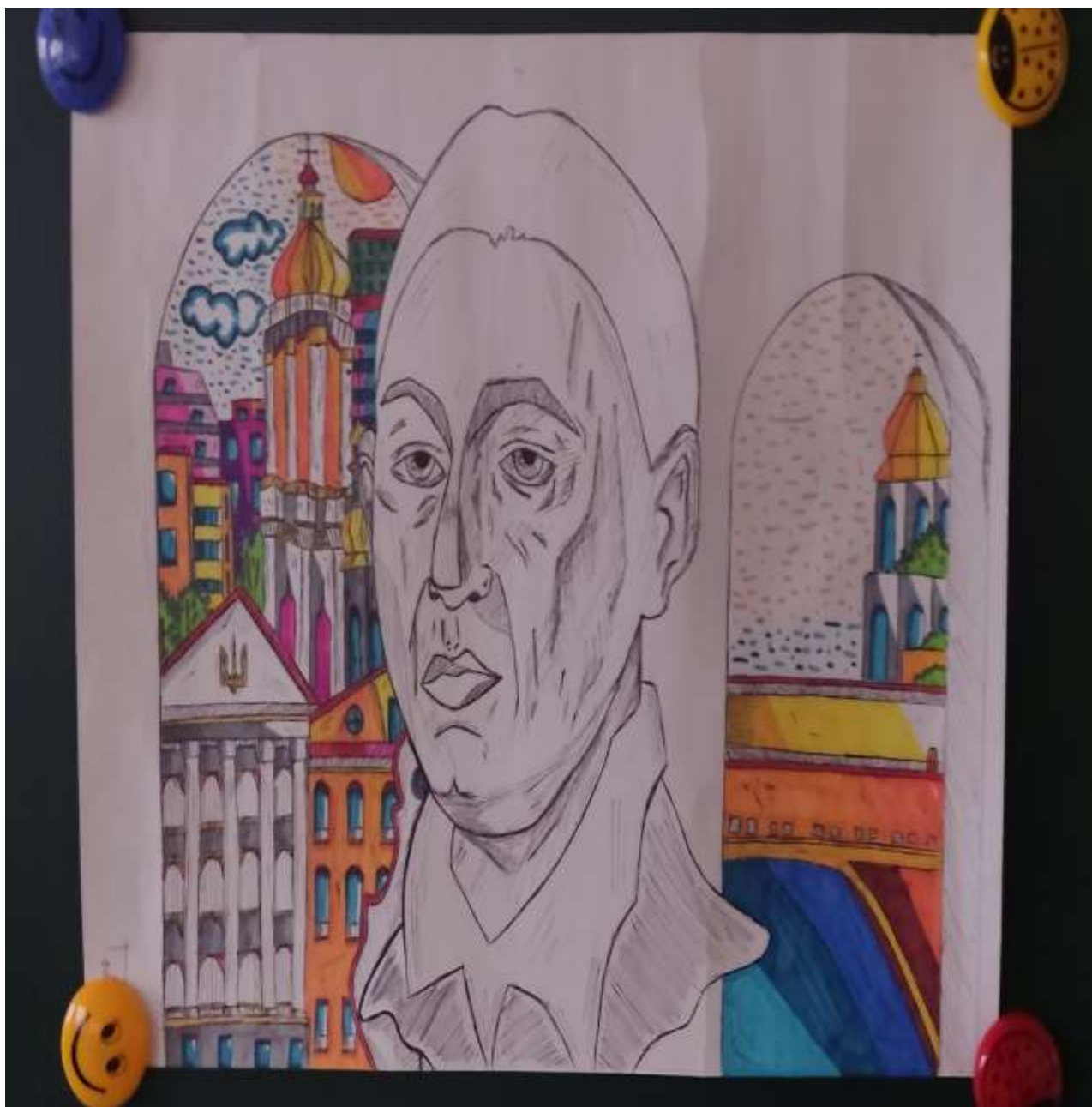
Нескорений, прозорливий

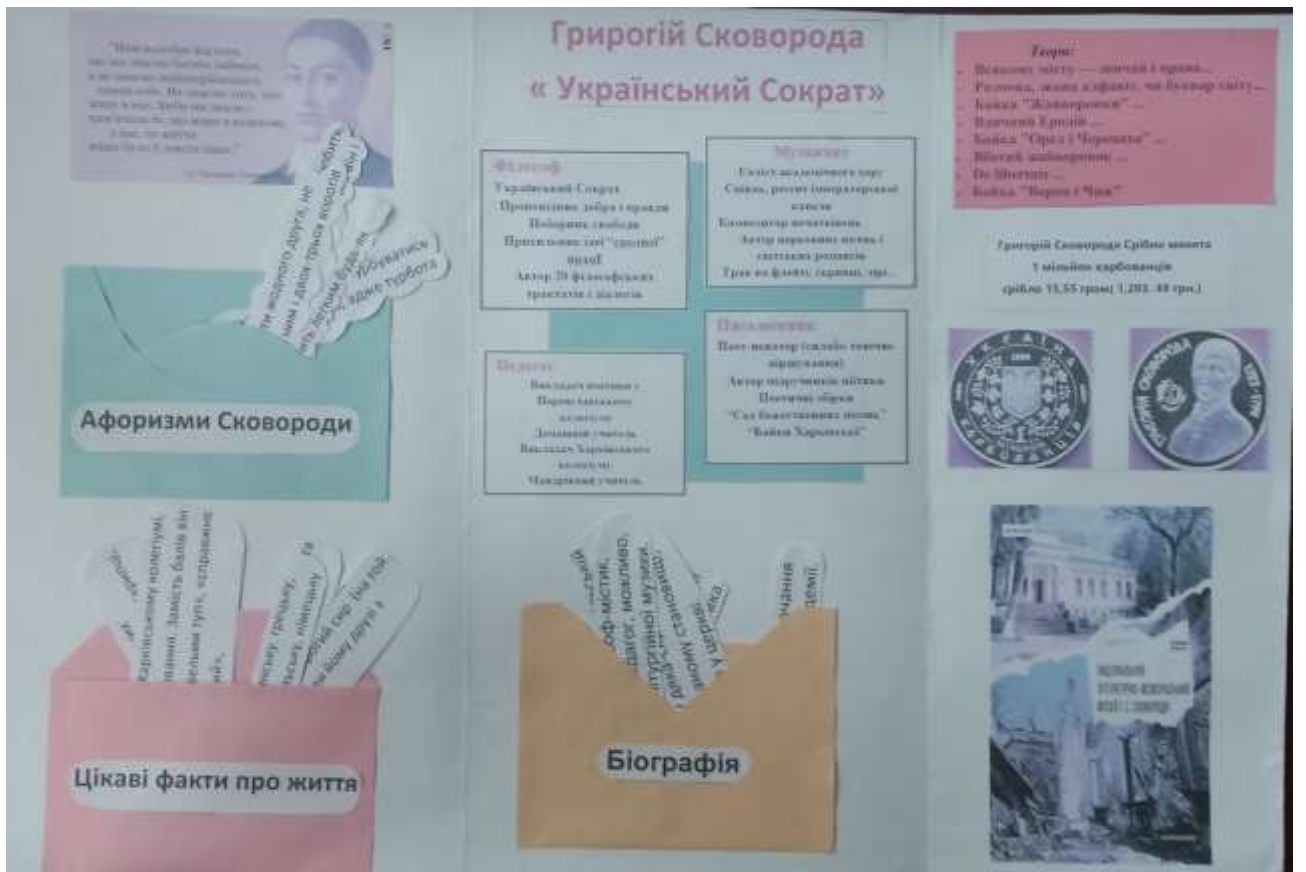
ГЕНІЙ

3.3. Лепбуки і пантбуки („Світ генія”) в зразках учнівських робіт

Лепбук – це інтерактивна папка чи зошит, у які збираються і яскраво оформлюються різноманітні пізнавальні матеріали з певної теми, що вивчається. Головна перевага лепбука в тому, що він створюється власноруч і оформлюється за власним смаком – з додаванням різноманітних рухливих деталей, кишеньок, конвертиків, міні-книжечок чи інших елементів. Це дозволяє структурувати інформацію, активно долучатися до освітнього процесу і виявляти творчі здібності здобувачів освіти.

Інноваційність методики лепбукінгу полягає у тому, що він поєднує в собі одночасно різні напрямки діяльності: інформаційну, дослідницьку, проєктну, комунікативну, творчу, технологічну, естетичну.

3.4.Кроссенс „Відгадай асоціацію”

Кроссенс – це система (перетин) зображень з певної теми, яка вибудовується на 9-ти квадратах. Картинки пов'язані між собою сенсами-смыслами.

Алгоритм створення кроссенса:

1. Визначити тему, загальну ідею.
2. Виокремити дев'ять елементів, що стосуються ідеї (теми).
3. Знайти зв'язки між елементами, визначити послідовність.
4. Концентрація змісту в одному елементі (центральному).
5. Виокремити відмінні риси, особливості кожного елемента.
6. Підібрати зображення, що ілюструють елементи.
7. Замінити прямі образи і асоціації символічними.
8. Побудувати асоціативні зв'язки між образами елементів.

1. Бджола і Шершень – образи із байки Г. Сковороди про „сродну працю”.
2. Філософський трактат Григорія Сковороди „Алфавіт, або Буквар світу”.
3. Один із афоризмів філософа „З усіх утрат втрата часу найважча”.
4. За переказами, мандрівник був веганом.
5. До сьогодні ведуться дискусії про участь Григорія Сковороди у масонській ложі („всевидяче око”).
6. М.І. Ковалинський – найкращий учень, друг і соратник філософа.
7. „Вольности отче, Богдане-герою” (поезія Г.Сковороди „De libertate”).
8. І. Котляревський використав поезію філософа „Всякому городу нрав і права” у своїй п’есі „Наталка Полтавка”.
9. Григорій Сковорода – один з найбільших і найзагадковіших філософів світу.

ВИСНОВКИ

«Дуже важко бути злим, легко бути добрим». Ці слова часто повторював український просвітитель-гуманіст, філософ, поет, педагог, великий син українського народу – Григорій Сковорода, який народився 300 років тому, 3 грудня 1722-го. Він був одним із тих небагатьох філософів, що жили в точній відповідності із власним ученням.

Залиш печалі світу,
Марнотність всіх діянь.
Щоб в небо возлетіти,
На хвилю чистим стань.
Кинь світ оцей закутий,
Він завше темний ад.
Паде хай ворог лютий;
Линь в гори, світлий град...

Благословенні ті шляхи, якими він пройшов, залишивши сліди, які не може стерти час. Не в квітчаній киреї, а в мандрівній свитці, увійшов Григорій Сковорода у храм надбань уселюдської культури (за версією ЮНЕСКО, Сковорода входить до п'яти мудреців світу – разом із Сократом, Конфуцієм, Спінозою і Махатмою Ганді).

Заради нашого майбутнього маємо популяризувати спадщину видатного письменника та громадського діяча й тримати стрій, наближаючи перемогу України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пільгук І.І. Григорій Сковорода . – Київ: Дніпро, 1971. – 262 с.
2. Про затвердження критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти: наказ МОН від 05.05.2008 №371 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0371290-08#Text>
3. Ушкалов Л.В. Григорій Сковорода. – Харків: Фоліо, 2013. – 123 с.